

OPERALEVÉL

Pjotr Iljics Csajkovszkij, a „nem orosz orosz”, nem volt különösebben démoni zeneszerző. Ez talán abból is kiderül, hogy igencsak távol állt a honfitárs forradalmár „ötök” halhatatlan csapatától. Harmóniavilága szomorú, mérsékelt indulatkörben mozog. Hősei mindig gyászolnak valamit, olykor maguk sem tudják mit, de csak módjával. Utóromantikus színekkel, tompa hatásokkal, kissé lefokozott szereplőkkel dolgozik. Szabadjon megkockáztatni: mintha szakadatlanul az öszt használná ki, jellemfestő koloritnak, hangulatnak, tájnak és szimbólumnak. Haldokló ígéseket üzen, hulló leveleket küld.

Ennek ellenére — vagy éppen ezért — halhatatlannak látszik. Kivált a szimfonikus muzsikában; ott talán felfűtöttebb, harapósabb, erősebb. De játsszani illendő az Anyegin is a világ majd minden operájában.

Ereje és gyengéje: elaszticitása. Tehát általában a karmesterek és rendezők szabad martaléka, formálható anyaga; jobb vagy mérsékeltébb színvonalú beagondolásra, kiegészítésre, képzeletbeli megtoldásra való. Az ilyen engedelmes alkotások kevésbé fényes, de vendégszágában dús teremtmények. Nem olyanok, mint amilyenek játsszák őket. Ezért gondolom, hogy roppant hasznosak, ha elegendő művész segítézésükön. S erős munkát ad fantáziájuknak.

De — szinte minduntalan — segít az Anyegin a Közönség is, világszerte. A hallgató szívesen bánkodik a melankóliával behavazott alkotásokon. Hát már hogysisne; mi rezsije van rá! Főképpen, amíg e szomorra oka nincs. Mindenki készséggel végigél egy érzést, amíg fájdalmát csak végigélvezi, de veszélyben nem forog. Nincs kellemesebb a kockázatmentes, pólyába bugyolált szenvedésnél. Puskin harsány, egyértelmű, drámai alkotást hagyott Csajkovszkijra, magas csúcsokat, nagy, hívogató mélységeket. Csajkovszkij mezőket, réteket, bozótokat, dombokat vett át. Mindent engedélyezve a közreműködőknek. Mifelénk jó az Anyegin is, melyet a társulat saját képerre és hasonlóságára „alkotott”.

Tatjana a halhatatlan Házy Erzsébet. Közönséges mértékkel ma már nem mérhető. Nem „jeles hangprodukció” és nem „hangvesztett veterán”, nem „kegyeleti tag”. Nem aktív énekes: élő legenda. Egy negyedszázad operaházi mítosza, egy műfaj jelképe. Nyilván nem keverhet már ki olyan hangszínt — kivált az első két képben —, mint mondjuk húsz esztendeje. Most azt az illúziót foglalja össze, amit hosszú évek óta de facto megénekel. S egy életmű halhatatlansága. Most, az ének és alakítás nehéz gondjaival együtt: ember. Ember, emberi problémákkal. Alakítás, de önvallomás is. Önvallomás és nemes küzdelem.

Ötvös Csaba a címszerepben

BENKO IMRE (MTI) FELVETELE

A címszerepben Ötvös Csabát hallhattuk, legjobb formájában. Blazírt, elembertelenedett tartása és feltámadása gavalléros hozzáadás a kottafejekhez, egy történelmi sablon feldúsítása, s az élő múlt hitelesítése. A flegma, nemtörődöm arisztokratát rajzolja intenzívebben, kevésbé a szerelembe csapó temperamentum harsány igényességét, a nagy érzelmek táját. Szép, tiszta hangszínt, hibátlan technika, kellő erő szerencsés birtokosa. Kár, hogy az áriát túlon túl diszkrétén, nem eléggé szélesen indította.

Hősünkkel szemben másik hősnünk, Berkes János (Lenszkij) Csajkovszkij elképzeléséhez tán hasonlatosabb, de a színeknél fakóbb. Pontos, fegyelmezett, illik a szomorúság játék szabályaihoz.

Nagyobb baj, hogy még a szerző kívánta erővel is adós. A II. felvonás első képében inkább hiszterofórm kitérésre futja; igazán szépnek a következő kép áriájának kódája hangzott.

A rokonszenves, szeretetre méltó Olga: Szabó Anita még mindig sötét, alvilági mélységből él; nem ártana némi stúdium a magasságok s a dinamika tekintetében is. Jablonkay Éva meggyőző és ritka fajtájú kontraaltója jobb kihasználást érdemelne. Jász Klári finom, technikus, elegáns; tán több erő itt is többre vinné. Gurszky János szellemes, sok apró, de hatásos effektussal dolgozik; játékoságával minduntalan jelen van.

Gremin herceg szerepében végre jó induláshoz méltó színvonalon jelentkezett Útő Endre. Néhai kissé száraz intellektualitása bővült, szépen frazírozott és hatásosan zárt; emberi üzenettel közelítette alakját. Áriája szereppé duzzadt.

Kórodi András vezényelt.

ABODY BÉLA

KÉT CAMUS-BEMUTATÓ

Töprengök, mitől ilyen népszerű Camus, a drámaíró? Két vidéki színházunk is műsorára tűzte egy-egy darabját, a Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínháza az *Igazakat*, a Miskolci Játékszín a *Félreértést* adja. Talán a *Caligula* pár év előtti emlékezetes sikere kísért? Vagy mint annyiszor már halála óta a „lázadás hercege” — ahogy őt kissé gúnyosan egyik kritikusa elnevezte — újra hódítani kezdett? Ezúttal a Tiszántúlon?

Meghökkenítő, hogy korunkban, amikor divat a demisztifikáció, bizonyos mítoszokhoz mennyire ragaszkodunk. Eszem ágában sincs vitatni Camus írói vagy gondolkodói nagyságát. Jóllehet ő maga is írja egy helyütt, hogy műveinek csekély száma nincs arányban irodalmi helyzetével és befolyásával, s nagyon is korai világhírét hitelbe kapta eljövendő műveierért. Mindössze azt a mostanában elterjedt legendát szeretném megkérdőjelezni, amely szerint Camus méltatlanul mellőzött drámaíró, és felfedezésre vár.

A sors iróniája (vagy logikája), hogy minden szülő leggyámoltalánabb, legbetegesebb gyermekét szereti túláradó szeretettel. Szíve szerint Camus is — minden írása közül — a színműveit kedvelte leginkább, maga is játszott, rendezett, fordított és dramatizált. Algírban még társulatot is alapított, s úgy fogalmazott: „a színház nagyszerű történet, amit testek mondanak el”. Konok küzdelmét azonban nem sok siker koronázta, darabjai a *Caligula* kivételével (amit 1945-ben egy ismeretlen színész, Gérard Philipe vitt sikerre), kivétel nélkül mind megbuktak.

Camus ugyanis nem írt valódi színdarabokat. Színművei tételek maradtak, a modern tragédia megközelítésének kísérletei. Az író az életet nem a maga sokszínű gazdagságában, hanem elvontan, száraz szimbólumokban ábrázolta. Drámahősei (és drámái) egyazon tévedés áldozatai: miközben teljes és határtalan szabadságra, emberhez méltó életre vágyakoznak, egy filozófiai tétel következetes (sőt, csökönyös) véghezvitele miatt torzszülöttekké változnak.

A tételszerűség még a legjobb darab, a *Caligula* esetében is szembeötlő. Caligula olyan ember, akit az élet szenvedélye a rombolás vesztettségébe sodor, s aki miközben véghezviszi a szabadság elvét és megtagad minden értéket, arra kényszerül, hogy magát az *Embert is megtagadja*.

Kosztá Gabriella és Dávid Kiss Ferenc a pécsi Igazakban

KELETI ÉVA FELVÉTELE

Ez az ellentmondás a többi darab esetében még nyilvánvalóbb. Az *Ostromállapot* (A pestis dramatizált változata) allegorikus tanmese, szenvedő és retorikus, kevés a nyoma a regény méltóságának.

Hasonló dilemmával küzd a most bemutatott két másik darab, az *Igazak* és a *Félreértés* is. Az *Igazak* az 1905-ös, Szergej nagyherceg elleni merénylet ürügyén a terror morálfilozófiáját vizsgálja, s arra az alapvető ellentmondásra keres választ: lehet-e gyilkos a Forradalom, illetve mit ér az a hit, amely, ha kell, nem képes gyilkolni? A darab a két ellentétes vélemény összecsapása; Kaljajev nem hajlandó eldobni a bombát, mert a nagyherceg mellett gyerekek ülnek. Sztjepán pedig így felel: ha az eszme nem ölhet meg gyerekeket, megérdemli-e, hogy megöljenek érte bárkit is?

Camus ingadozik a két álláspont között, s hogy mentse idealista hőseit, a Levin-féle „szabadságos halott” elméletéhez közelít: Kaljajevnek az ellenség elpusztulása után meg kell halnia, hogy tiszta maradjon.

A „kényes gyilkosok” szívfacsaró

